

Gezongen:

Wat geen oog heeft gezien...

Lied van de grote liefde

1. INLEIDING

Hoe komt het toch dat dit lied, deze jammerklacht ontleend aan de profeet Jesaja, toch niet hopeloos klinkt? Het is misschien die melancholieke melodie, met dat dja-di-dja, die maakt dat de tekst kan ademen, dat er iets lichts in doorklinkt: dat we wel *als* verdoemden kunnen zijn, maar toch niet zonder de hartstocht van de hoop dat een omkeer mogelijk is. Wees welkom, u allen, op deze avond van Aswoensdag, waarin wij samenkomen om een ogenblik stil te staan bij het begin van de 40-dagentijd. Bij wat het betekent om in deze wereld eenvoudig mens te zijn: aards, sterfelijk, uit eigen kracht niet opgewassen tegen het kwaad dat om zich heen grijpt of dat, ongrijpbaar, in ons is en ons onvrij maakt. Maar ook om te luisteren naar de innerlijke stem die ons oproept om diezelfde ogenschijnlijk verdoemde wereld zoveel mogelijk leefbaar te maken en te houden.

Vanuit zijn gelovig perspectief, ziet Jesaja des te scherper het contrast tussen de wereld zoals die is en de wereld zoals die oorspronkelijk bedoeld is. Als profeet die het onrecht doorziet en aanklaagt, gaat hij staan in die spanning. Wat hij dan ziet is letterlijk vreeswekkend. Niet dat hij bang is voor een straffende God. Nee, dat niet: zijn God is de God van het verbond, de God die trouw is en blijft, Hij is de Enige, die de mens geschapen heeft naar zijn beeld en gelijkenis. Het is het contrast met wat die mens daar zelf van maakt, dat hem doet huiveren en smeken (Jes. 64, 1-3):

*Scheurde u maar de hemel open om af te dalen!
De bergen zouden voor u beven.
Zoals vuur dorre twijgen in brand zet,
zoals vuur water doet koken,
zo zou u uw vijanden uw naam laten kennen
en alle volken voor u laten beven,
omdat u de geduchte daden doet
waarop wij niet durven hopen.
Als u toch zou afdalen!
De bergen zouden voor u beven.
Nog nooit zoiets gehoord,
niet eerder zoiets vernomen.
Geen oog zag ooit een god buiten u,
die opkomt voor wie op hem wacht.*

In deze vrees, onlosmakelijk verbonden, in deze wereld, met daadwerkelijke hoop, willen ook wij vanavond gaan staan. We zullen zo palmtakjes verbranden: niet uit schuldgevoel of boetedoening, maar in het besef dat het voor ieder mens, ook voor onszelf, onmogelijk is het goede te doen zonder steeds opnieuw te kunnen beginnen. We drukken hiermee uit dat het een zegen is dat we het oude kunnen afleggen, niet om het te vergeten, maar om ruimte te maken voor die oorspronkelijke goedheid in ons,

waarvan wij geloven dat die sterker is dan de dood. We doen het ook vanuit het vertrouwen dat we niet eenzaam zijn, dat we in ons levensverhaal ten diepste in relatie staan tot de Levende en dat we vanuit die relatie, ieder op onze eigen manier, kunnen groeien in wijsheid. Daarom zingen we het *Lied van de grote liefde*, over die ene God die zich ontfermt, zich toont in kwetsbaarheid, die ons blijft zoeken, ondanks alles wat misdaan is, die ons aanzegt: 'Ik zal komen, met mijn tranen je overstromen, tot je leeft.'

Psalm 34 - fragmenten

*De engel van de Levende waakt
over wie hem vrezen, en bevrijdt hen.
Proef, en geniet de goedheid van de Levende,
gelukkig de mens die bij hem schuilt.*

*Kom, kinderen, luister naar mij,
ik leer je ontzag voor de Levende.
Hebben jullie het leven lief,
wil je goede jaren genieten?*

*Behoed dan je tong voor het kwaad,
je lippen voor woorden van bedrog.
Mijd het kwade, doe wat goed is,
streef naar vrede, jaag die na.*

*Het oog van de Levende rust op de rechtvaardigen,
zijn oor luistert naar hun hulpgeroep.*

Lloyd Haft – naar psalm 34

*Ik wil u altijd loven,
altijd vieren,
altijd in mijn ziel uw feest.
Maar hoe uw eens verhoogde naam
hoog hóuden?
Hoe altijd?
Groot is mijn onvermogen u te zien:
groot als de vrees waarin mijn lichaam staat.
Legert u zich
bij wie u vrezen, ín hun vrees?
Is vrezen vieren dat ik nog niet ken?
loven dat ik nog niet kan?*

2. OVERWEGING BIJ 'LIED VAN DE GROTE LIEFDE' EN PSALM 34

Een aantal jaren geleden waren we nog optimistisch. Een steeds kleiner wordende wereld; economische, technologische, psychologische en sociale vooruitgang die mensen ervan leek te weerhouden de wapens te grijpen; dictatoriale regimes die eindelijk omver werden geworpen, grootmachten die zich leken te openen naar elkaar, die hadden geleerd dat er grenzen zijn waar je in ieders belang maar beter niet overheen kunt gaan. Alsof het gezond verstand geleidelijk meer vat kreeg op de wereld. Nu zien we: bloedige aanslagen, tanks die gewoon doorrijden, stromen vluchtelingen, duizenden mensen in gevaarlijke boten overgeleverd aan hun lot, angstaanjagend religieus fanatisme, mensen vermoord om

hun geloof, om wie ze zijn. Is er iemand die een antwoord heeft? Zelfs dicht bij huis weten we er geen raad mee: altijd nog mensonterende vrouwenhandel, levensgevaarlijk drugs, de ene na de andere afrekening in onze eigen stad, alsof het normaal is en erbij hoort. Wat we zongen is ook nu nog tergend om te zien: 'het recht verkracht, de dood gezaaid, het ergste achteloos bedreven'.

Was dat optimisme dan op drijfzand gebaseerd, was het te gemakkelijk? Ik denk het. Daarom wil ik me laten aanspreken door de bijbelteksten van vanavond. Wat is die vrees waarover de psalmist het heeft? Is dat wat ontbrak aan het optimisme? In elk geval: wie zo'n lied schrijft of zingt, die bekijkt het gebeuren in de wereld niet van een veilige afstand, hij blijft niet buiten schot. De psalmist voelt aan den lijve wat het is, die enorme spanning tussen wat je eigenlijk wilt, de wereld zoals die bedoeld is, en wat je er feitelijk van kunt maken. 'Groot is mijn onvermogen u te zien, groot als de vrees waarin mijn lichaam staat' – schrijft Lloyd Haft. Dit is geen blinde angst of zorg om eigen lijfsbehoud, maar het bewustzijn dat de afstand tussen wat wij verlangen en wat we kunnen, waar we toe in staat zijn, voor onszelf, alleen, onoverbrugbaar is. Het is deze vrees die voorkomt dat wij gaan doen alsof de wereld maakbaar is, de vrees die onze hoop strijdbaar gericht houdt op het hoogste goed: te doen wat goed is, recht, elkaar bevrijden, zonder daarbij het idee te krijgen dat we dat allemaal in eigen hand hebben. Juist deze vrees voorkomt, denk ik, dat we aan het kwaad gewend raken, dat we het wegcijferen in een balans die we denkbeeldig en buiten onszelf maken tussen goed en kwaad, dat we vervallen tot gemakkelijk optimisme. 'Hoe uw eens verhoogde naam hoog hóuden, hoe altijd?' Deze vraag moet gevoeld blijven worden. Waar dit visioen ontbreekt, verwildert het volk. En dat is wat gebeurt.

Vanavond markeren we het begin van de 40-dagentijd waarin we ons dit jaar afvragen wat het is, waar het vandaan komt, dat kwaad dat mensen elkaar altijd weer opnieuw aandoen. Hoort het bij mens-zijn? Zit het ook in ons? Te grote vragen, waarover het denken nooit ophoudt, zonder dat er ooit een definitief antwoord op komt.

Naar mijn gevoel zijn we hier allereerst omdat we ons niet willen laten overstelpen door de stroom aan beelden en berichten van geweld, haat en politieke onmacht. We willen niet leven als voortgejaagden, in stormen van geweld. We willen er iets tegenover stellen, iets van een andere orde. Hier zijn, palmtakjes branden, is allereerst een stil verzet. We zoeken de stilte, de innerlijke ruimte en de gezamenlijkheid waarin de stem van ons geweten leeft. En vanuit die stilte kunnen we ook luisteren, op adem komen, woorden van elkaar overnemen, elkaar bemoedigen: 'Mijd het kwade, doe wat goed is, streef naar vrede, jaag die na'.

Maar in dat doorgeven gebeurt ook nog iets anders, wordt iets voelbaar van de vrees waarin wij staan en waaruit die woorden voortkomen. Daarom dóen we ook iets. Het vuur dat we branden is vernietigend en zuiverend, symbool van een doorgang, door de stilte, door het niets, maar naar een omkeer waarin wij opnieuw worden aangesproken: 'Ik keer mijn hart, ik roep je naam.' Het heeft iets van wat Jesaja voor zich zag: het vuur dat dorre twijgen in brand zet, water doet koken, bergen doet beven. Wat overblijft is as, de stof waarvan wij zijn gemaakt, maar diezelfde as is de materie, de voedingsbodem voor een nieuw begin, nieuwe levensadem, een nieuwe twijg aan een verkoolde stronk. Daarmee zegenen wij elkaar. Niet dat dat ons beschermt tegen alle kwaad. Het geeft ons geen enkele zekerheid, wel een fundamenteel vertrouwen, een bodem om op te staan, door alle vertwijfeling heen, al was het maar dat wij in ons hopen en vrezen niet alleen zijn. Vrezen – als vieren dat ik nog niet ken en loven dat ik nog niet kan. Zo moge het zijn.

Germain Creighton